

**ГЕНЕЗА ТЕОРІЙ ЛІДЕРСТВА ЯК ОРІЄНТИР
У ПІДГОТОВЦІ УПРАВЛІНСЬКИХ КАДРІВ ДЛЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО
КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ**

Л. В. ШИНКАРУК, член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри виробничого та інвестиційного менеджменту
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: lidia_shyn@ukr.net

Анотація. У статті здійснено аналіз теорій лідерства у контексті підготовки кадрів для агропромислового комплексу України. Реконструюється генеза поглядів мислителів Античної доби, Середньовіччя, Відродження, Нового і Новітнього часу. Значна увага приділяється ситуаційним теоріям лідерства, що використовуються для інтерпретації суті та підготовки кадрів до управлінської роботи у сфері бізнесу. Підкреслюється значні досягнення учених у рамках реалізації програми GLOBE (Global Leadership and Organization Behavior Effectiveness - глобальне лідерство і ефективність поведінки в організації), у масштабах якої вивчення феномену лідерства охоплює більш ніж в 60 країн світу. Акцентується увага на специфічних особливостях лідерства необхідних для розвитку агропромислового комплексу України.

Ключові слова: теорії лідерства, майбутні фахівці АПК, біономічні професії, ситуативне лідерство, сервант-лідерство.

Актуальність (Introduction). У розвитку сучасного агропромислового комплексу України важливу роль відіграють управлінські кадри. Ефективність їх діяльності суттєво зростає коли вони завойовують лідерський статус. Світло на цю проблему проливають численні теорії лідерства. Для глибшого розуміння суті цього феномену, важливо звернутись до історії вчення про лідера і лідерство, відслідкувати специфічні особливості в еволюції поглядів, проаналізувати сучасні ситуаційні теорії та міжнародні кроскультурні дослідження лідерства. Усе це допоможе нам віднайти орієнтири у підготовці кадрів для агропромислового комплексу, які здатні домінувати в інтерперсональних стосунках на основі ефективно вирішення групового завдання, зможуть гуртувати послідовників і вести їх до наміченої цілі найкоротшим шляхом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Питання розвитку лідерського потенціалу особистості висвітлювались у працях вітчизняних учених: Д.Алфімова, О. Василькової, Ю. Краценка, Н. Мараховської, Р.Сопівника, [1; 2; 3]; І. Сопівник [4] та ін. Проблема розкриття психологічних механізмів лідерства, виховання лідерських якостей, інтерпретації моделей ситуативного лідерства у бізнесі присвячені праці: Л.Аліфанова [5] Т. Бендас [6], Дж. Бернс,а Р. Блейка, Р. Коха, А. Менегетті, Дж. Моутона, Б. Паригіна [7], А.Уманського, Р. Філда, та інші.

Мета (Purpose) статі полягає у реконструкції генези теорій лідерства у контексті підготовки управлінських кадрів для агропромислового комплексу України.

Методи (Methods). У процесі дослідної роботи застосовано комплекс методів науково-педагогічного дослідження, зокрема аналіз, синтез, порівняння, систематизація та узагальнення праць вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо відтворення генези теорій лідерства.

Результати (Results). У грецькій античній філософії Платон у трактаті «Держава» запропонував три типи лідера: філософ – державний діяч, який управляє республікою на основі розуму і справедливості; військовоначальник – захищає державу і підпорядковує усіх інших людей своїй волі; ділова людина (ремісник) – забезпечує задоволення матеріальних потреб [8].

Арістотель, виділив три типи влади: монархію, аристократію і демократію як владу одного, небагатьох і багатьох відповідно [9].

Плутарх у своїх життєписах описав біографії відомих греків [10] А Макиавеллі в добу Відродження написав працю «Державець» у якій показав лідера як того хто досягає цілі будь-якими засобами [11].

Чезаре Ломброзо зауважував, що консервативне людство для того щоб розвиватись потребує для натхнення особливих людей – героїв, енергійних, але психічно ненормальних (Магмет, Лютер, Конт, Шопенгауер). Серед них зустрічаються чисті метоїди (щиро вірять у своє божественне призначення, напівбожевільні самозванці, лідери масових рухів) так і лицемірні обманщики натовпу, які переслідують власні цілі. Спенсер не вважав метоїдами Спартака і Гарібальді. Наполеона вважав нормальною людиною. Його ідея про лідерство як патологію запам'яталась найбільше [12].

Т. Карлейль «Герої і героїчне в історії» (1841 р.) проголосив культ героїв – великих людей біографії яких і становлять історію людства і які володіють унікальними якостями: мудрістю, відвагою, самобутністю мови і вчинків, щирістю і покірністю (відносно стоячих вище них). Це дозволяє їм бути посередниками між світом людей і божествами. Типологія лідерів-героїв Т. Карлейля (божество, пророк, вождь, поет пастир, письменник) [6].

Френсіс Гальтон автор вчення про спадковість таланту у тому числі і лідерського. У своїй книзі опублікованій в 1879 р. «Стадні і рабські інстинкти» він сказав, що рабські схильності – ухилання від відповідальності і самостійності характерні для пересічних людей і є результатом їх стадного життя. Гальтон писав, що вожаки відрізняються природними якостями (зріст, порода) [6].

За Г. Тардом лідер володіє чарівністю при допомозі якої впливають на натовп. Лідер гіпнотизує масу (сугестія) використовуючи її прагнення наслідувати героя і бути подібним на нього (натовп любуючись вождем кохається сам собою). Чарівність забезпечується: якості героя (старший вік, походження і благородство крові, багатство, тілесна сила, успішність, красномовство, хоробрість); відповідність якостей героя вимогам епохи; потребою натовпу підкорятися і приклонятися герою. Відносини героя і натовпу гармонійні бо перший хоче повелівати а другі – підкорятися. Головна якість якою володіє герой і при допомозі якої він захоплює владу - це те чого не мають і не знають інші. Своєрідна містична риса яка викликає у маси поклоніння перед лідером і впевнює у його здатності здійснити неможливе захищаючи спільноту яку він очолює [6].

Роль натовпу у виділенні лідера підкреслював Г. Лебон. Хоч натовп і користується надбаннями великих людей він не любить явної переваги над собою, як не любить і новизни, вимагає від героя бути сильним, аж до застосування насилля, у втіленні її мети. У процесі розвитку людства іде відбір великих людей, в результаті історію творять фанатики з обмеженим розумом, але з енергійним характером і сильною пристрастю. Таким чином якостями які притаманні вожаку є: енергійність і дієвість, обмежений розум, напруженість віри, фанатизм і здатність до самопожертви і мучеництва, фанатизм і переслідування особистої вигоди, хитре вміння переконувати, деспотизм, часто психічне нездоров'я, відмежованість (дотримання дистанції відносно натовпу). Але найголовніше – чарівність при допомозі якої владарюють боги, царі і жінки [13].

За Михайловським герой наділений: незвичністю (він не повинен спостерігатись у звичайних життєвих ситуаціях «немає пророка у своїй Вітчизні»); стосовно віку - може бути і молодим; стосовно статі – може бути і жінка; має здатність захоплювати натовп. Але найголовніша умова висунення героя це вимога середовища, в окремих ситуаціях лідером може стати пересічна людина. Кількість послідовників робить людину героєм [6].

Л. Войтиловський звертає увагу на ефемерність позиції лідера, становище якого залежить від натовпу, який може повалити свого героя. Натовп формує героя за образом і подобою своєю. Героєм може стати і випадкова людина (піп Гапон 9 січня 1905 р.) завдяки своїй рішучості. Чим примітивніший натовп тим легше потрапити в його герої. Лідером може бути не одна людина а група (комуністична партія) [6].

На початку 20 ст. формуються такі основні підходи у дослідженні лідерства: 1) гештальтпсихологія; 2) біхевіоризм; 3) психоаналіз.

Курт Левін створив цілий напрям в соціальній психології – когнітивізм, який вивчав також і лідерство. М.Вебер ввів поняття харизматичного лідерства, що означає магічний, надприродний вплив вождя на маси, здатність заряджати своєю енергією оточуючих, впливати на них своїм прикладом.

Значний вклад у розвиток лідерології внесли В.Бехтерев та А.Лазурський. Вони виділили 2 основних способи впливу одних людей на інших: 1) навіювання, 2) переконання. Всі інші похідні від головних. Підкреслювали взаємність процесу навіювання.

У другій чверті 20 ст. розвивається теорія рис Г. Олпорта. Риса розумілася як стійка особливість людини поводити себе подібним чином в різних ситуаціях. В лідерології теорія рис об'єднала багатьох дослідників (Є.Богардус, Є.Хантер, А.Джордан, Т.Ньюком, Ф.Лемінг, Дж. Бернард та ін.). Здатність до лідерства розглядалася як особлива властивість обдарованої особистості, яка забезпечує індивіду центральне положення влюбій групі і в різних ситуаціях.

На зміну теорії рис прийшла ситуаційна теорія. Підкреслювалось, що тип лідера залежить від типу групи і тих задач, які він вирішує. (Е.Богардус - прихильник «теорії рис»). Розквіт ситуаційного підходу припадає на 1950-1960 рр. Не виявивши універсальних, постійних рис (вважали, що її неможливо виявити) представники цього напрямку кинулись в другу крайність: лідерство бачилось змінним від ситуації до ситуації, що могло привести до втрати його специфіки. «Ситуація розумілась дуже широко»: структура інтерперсональних відносин у групі; характеристика групи; характеристика культури в якій існує група; фізичні умови існування групи; уявлення членів групи про саму групу; тип задач, які вирішує група [14].

У 1950 рр. в рамках ситуаційного підходу появилася теорія визначальної ролі послідовників (функціональна теорія) де лідер розглядався як функція групи. Акцент змістився з особистості лідера на особистість його послідовників на їх сприйняття лідера і ситуації. Характерно, що стали у випадку поняття нелідери вживати слово послідовники у смислі прибічники лідера. Лідер став розглядатись не у вакуумі нелідерів, а як частина групи, яка складається із його прибічників. За послідовниками закріплювалась не пасивна, а активна позиція.

В 60-их роках в США з'являється теорія «ймовірнісна модель лідерської ефективності Ф.Фідлера». Вона використовує як ситуативні, так і особистісні змінні. Особливістю даної теорії є те, що показником успішності лідера є групова продуктивність. Фідлер поділяв лідерів на ефективних і неефективних і ввів поняття «риси лідерської ефективності» (вплив лідера на групу). Лідер повинен був визначити найкращого і найгіршого співробітника. Якщо оцінка між найкращим і найгіршим різко диференціювалася – то лідер визначався як «орієнтований на задачу». Якщо оцінка була приблизно однаково висока, то лідер вважався «орієнтованим на взаємовідносини».

Мотиваційно цільові теорії розглядають лідера як суб'єкта що мотивує групу на досягнення цілі. Представники Р.Кеттел, М.Еванс, Р.Хаус.

Р.Блейк, Дж. Моутон розробили менеджерську решітку на основі якої виводили різні стилі лідерства. Графічне зображення решітки: вертикальна вісь виражає турботу про людей, горизонтальна – турботу про виробництво і продуктивність. Ці змінні ранжуються від 1-9 балів. Лідер може мати як високі, так і низькі показники за обома змінними. На основі чого виділяють 5 лідерських стилів. 1) «страх перед бідністю» (1 бал – 1 бал): мінімальна турбота про людей і мінімальна продуктивність. Тільки для того, щоб уникнути звільнень. 2) «сільський клуб» (1;9): хороші взаємовідносини з людьми, мінімальна турбота про виробництво. 3) «влада – підкорення» (9;1): турбота про виробництво, ігнорування міжособистісних проблем. 4) «організаційне управління» (5;5): досягнення оптимальних результатів при балансі турботи про виробництво і людей. 5) «командне управління» (9;9): максимум уваги до продуктивності і людей, в результаті чого

формується єдина команда кожен член якої свідомо бере участь в управлінні досягаючи цілей організації [14].

Інтерпретаційний підхід (Дж.Брунер, Д.Шапіро, С.Мулаєк). Вважали, що існують імпліцитні (приховані) теорії лідерства, які формуються «наївним» піддослідним і являють собою семантичні конструкції, які пояснюють поведінку людини та описують певні особистісні риси. Конструктивний момент цього підходу – вивчення процесів буденної свідомості.

Діадичний підхід – LMX – це інтеракціоніський підхід, який вважає лідерство груповим явищем, але при цьому лідер має неоднакові відносини із підлеглими, членами групи, послідовниками. Автором підходу є Г.Граєн (опублікував у 1976 концептуальну статтю). Характерні особливості: 1) лідерство і влада різняться між собою, лідерство – це процес виконання ролі; 2) в процесі взаємодії із підлеглими, послідовниками лідер будує різні типи взаємовідносин. При цих взаємовідносинах лідер і послідовники обмінюються між собою вигодами, лідер може віддавати послідовникам посади, вплив, похвалу. Послідовники наполегливу роботу, яка часто виходить за вузькі рамки виконання своїх обов'язків (тобто мотивуються наддосягнення), підтримка устремлень лідера з боку послідовників. Важливим фактором у обміні між лідером і послідовниками вважалася терпимість на переговорах [6].

Існує ціла низка гуманістичних теорій лідерства. Лідер розглядається як особа зосереджена на послідовниках. А.Залізник виводить поняття «аміцитії» від лат. дружба, симпатія – вид згоди між лідерами і послідовниками, який включає дружні відносини і взаємні ділові зобов'язання. Лідер при цьому розглядається як трейблайзер – творець нових шляхів і способів, першовідкривач, новатор. Для того щоб перетворити менеджерів середньої ланки на корисних для компанії функціонерів та не вдаватися до їх звільнення їх слід нагороджувати, що зробить їх трейблайзерами. Існує також концепція сервант-лідерства (Р.Грінліф). Це лідер, який обслуговує послідовників, лідер-слуга. Популярною є і теорія деструктивного лідерства. Це антипод гуманістичного лідерського стилю. Поняття деструктивний лідер ввів норвезький вчений С.Ейнарсен. Він зауважував – деструктивний лідер популярний, але не лояльний, руйнівний, тиранічний [14].

Значні інтелектуальні і практичні надбання накопичено у рамках теорії крос-культурного лідерства. 90% усіх досліджень лідерства виконані в рамках однієї культури (європейсько-американської), де проживає 7% населення планети. Крос-культурні дослідження розпочалися лише в 90-их роках ХХ століття. Сутність лідерства змінюється в залежності від культурного середовища. Робилися спроби знайти універсальну лідерську рису. Крос-культурні дослідження застосовуються для порівняння як далеких культур, так і близьких. Дослідники А.Чонг, М.Лі, Д.Томас вивчивши 156 працівників компанії менеджерів та підлеглих 2 етнічних груп новозеландців та самоа підкреслюють вплив етнічної приналежності і менеджера і підлеглого на взаємовідносини, що складаються між ними, а також на ступінь задоволеності послідовників. Ф.Ямаріно, Д.Юнг дослідили жителів США вихідців із Азії і Кавказу: перші будували свої відносини із групою в цілому, а другі – надавали перевагу діадичним відносинам (лідер-послідовник).

На даний час створена міжнародна дослідницька програма під назвою GLOBE (Global Leadership and Organization Behavior Effectiveness - глобальне лідерство і ефективність поведінки в організації), яка координує вивчення лідерства більш ніж в 60 країнах [6].

Лідер» і «лідерство» в контексті агропромислового комплексу мають специфіку і передбачають діяльність суб'єкта в особливій ситуації що характеризується певною етапністю, послідовністю виконання агротехнологічних процесів (виробництво, переробка, зберігання, реалізація продукції). Фахівці системи закладів агроосвіти повинні володіти набором відповідних лідерських якостей (професійність, знання своєї справи, комунікативність, господарність, організаційні вміння, екологічна культура, емпатія, практичне мислення, харизматичність тощо), наявність яких забезпечить їм високий авторитет се-

ред членів групи, дозволить здійснювати на останніх вплив, орієнтувати на досягнення організаційних цілей, забезпечить ефективну реалізацію завдань, що стоять перед певними підрозділами, організацією чи агропромисловою галуззю в цілому [3].

Висновки і перспективи (Discussion). Нами встановлено, що особливого розвитку проблема лідерства набула в XX – на поч. XXI ст. Знання про феномен лідерства структуруються за галузями та окремими науками. З'являється велика кількість теорій (спадкова, або теорія рис, ситуативна, лідерство як функція групи, біхевіористська, психоаналізу, інтерпретаційна, ціннісного обміну, сервант-лідерства тощо). Аналіз теорій лідерства дає можливість виокремити 3 основні напрями, у межах яких вони розвиваються, а саме: філософсько-політологічні, соціально-психологічні, теорії в межах менеджменту. Ретроспективний аналіз основних теорій лідерства свідчить про їх розвиток від конкретних до інтегративних (теорія рис → ситуативна теорія → системна теорія). Сьогодні немає єдиної, домінуючої, яка б комплексно і всебічно розкривала феномен лідерства. Професійна підготовка висококваліфікованого фахівця, конкурентноздатного на сучасному ринку праці, із розвинутими лідерськими якостями чи лідерською компетентністю, вимагає від вищого навчального закладу використання інтерпретаційних моделей різних теорій лідерства, особливо ситуаційних і крос культурних.

Список використаних джерел

1. Сопівник Р.В. Сутність понять «лідер» і «лідерство» в контексті потреб агропромислового комплексу України / Р. В. Сопівник // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. – 2012. – Вип. 36, Ч. 1. – С. 263–272.
2. Сопівник Р.В. Ретроспективний аналіз основних теорій лідерства / Р. В. Сопівник // Вісник Національного університету оборони України. – 2012. – Вип. 4 (29). – С. 104–109.
3. Сопівник Р.В. Еволюція ідей відбору та формування якостей лідера у процесі фахової підготовки майбутніх аграріїв / Р. В. Сопівник // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2012. – № 3. – С. 13–18.
4. Сопівник І.В. Теорія і практика виховання моральної відповідальності сільської молоді [Текст] : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / Сопівник Ірина Віталіївна ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Київ, 2014. – 40 с.
5. Алифанов С. А. Основные направления анализа лидерства / С. А. Алыфанов // Вопросы психологи. – 1991. – № 3. – С. 90–96.
6. Бендас Т. В. Психология лидерства: учеб. пособ. / Бендас Т. В. – СПб. : Питер, 2009. – 448 с.
7. Парыгин Б. Д. Основы социально-психологической теории / Парыгин Б. Д. – М. : Мысль, 1971. – 348 с.
8. Платон. Государство : собрание сочинений в 4 т. / Платон. – М., 1994. Т. 3. – 1994. – С. 79–420.
9. Аристотель. Риторика. Поэтика / Аристотель ; [пер. с древнегреч. О. П. Цыбенко, В. Г. Аппельрот]. – М. : Лабиринт, 2000. – 224 с.
10. Плутарх Знаменитые греки / Плутарх. – Москва: «Просвещение», 1968. – 245 с.
11. Макиавелли Н. «Государь» / Никколо Макиавелли ; перев. Д. Муравьева, М. Юсим. – М. : АСТ, 2010. – 52 с.
12. Ламброзо Ч. Гениальность и помешательство / Чезаре Ламброзо. – СПб., 1892. – 182 с.
13. Лебон Г. Психология народов и масс / Гюстав Лебон ; пер. с франц. – Челябинск : Социум, 2010. – 378 с.

References

1. Sopiwnyk, R.V.(2012). Sutnist' zrozumity «lider» y «liderstvo» v konteksti potreb ahro-promysloвого kompleksu Ukrayiny [The essence of the concepts of "leader" and "leadership" in

the context of the needs of agroindustrial complex of Ukraine]. Problems of modern pedagogical education. Series: Pedagogy and Psychology, 36, 1, 263-272.

2. Sopivnyk, R. V. (2012). Retrospektyvnyy analiz osnovnykh teoriy liderstva [The retrospective analysis of the main leadership theories]. Scientific Journal of the National Defence University of Ukraine, 4 (29), 104-109.

3. Sopivnyk, R.V. (2012). Evolyutsiya idey vidboru ta formirovaniye yakosty lidera u protsesi fakhovoyi podhotovky maybutnikh ahrariyiv [The evolution of selection ideas and formation of leader qualities in the professional training of future farmers]. Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after V. Hnatyuk. Series: Pedagogy, 3, 13-18.

4. Sopivnyk, I.V. (2014) Teoriya i praktyka vykhovannya moralnoyi vidpovidalnosti silskoyi molodi [Tekst]: avtoref. dys. ... D-ra ped. nauk: 13.00.07 [Theory and practice of education of rural youth moral responsibility [Text]: abstract. dis. ... dr. ped. sciences: 13.00.07]. Shidnoukr. National University named after Vladimir Dahl, Kyiv, 40.

5. Alifanov, S.A. (1991). Osnovnyye napravleniya analiza liderstva [Basic trends of leadership analyze]. Questions of psychology, 3, 90-96.

6. Bendas, T.V. (2009). Psikhologiya liderstva: ucheb. posob. [Leadership Psychology: textbook]. St. Petersburg. : Piter, 448.

7. Parygin, B.D. (1971). Osnovy sotsial'no-psikhologicheskoy teorii [Fundamentals of socio-psychological theory]. Moscow: Mysl, 348.

8. Platon, (1994). Gosudarstvo: sobraniye sochineniy v 4 t. [State: collected works in 4 t.]. Moscow, 3, 79-420.

9. Aristotle, (2000). Aristotel'. Ritorika. [Per. s drevnegrech. O. P. Tsybenko, V. G. Appel'rot] [Rhetoric. Poetics / Aristotle; [trans. from Ancient Greek. O.P. Tsybenko, V.G. Appelrot]. Moscow: Labyrinth, 224 p.

10. Plutarch, (1968). Znamenityye greki [Famous Greeks]. Moscow: «Education», 245.

11. Machiavelli, N. (2010) Gosudar' [The Emperor]. transl. Muravieva D, M. Useem, Moscow: AST, 52.

12. Lombroso, Ch. (1892). Genial'nost' i pomeshatel'stvo [Genius and insanity]. St. Petersburg, 182.

13. Lebon, G. (2010) Psikhologiya narodov i mass [Psychology of the nations and masses]. tr. from France. Chelyabinsk: Society, 378.

ГЕНЕЗА ТЕОРИЙ ЛИДЕРСТВА В КАЧЕСТВЕ ОРИЕНТИРА ПОДГОТОВКИ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ КАДРОВ ДЛЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА УКРАИНЫ Л.В.Шинкарук

Аннотация. В статье осуществлен анализ теорий лидерства в контексте подготовки кадров для агропромышленного комплекса Украины. Реконструируется генезис взглядов мыслителей античной эпохи, Средневековья, Возрождения, Нового и Новейшего времени. Значительное внимание уделяется ситуационным теориям лидерства, которые можно использовать в подготовке кадров для управленческой работы в сфере бизнеса. Подчеркиваются значительные достижения ученых в рамках реализации программы GLOBE (Global Leadership and Organization Behavior Effectiveness - глобальное лидерство и эффективность поведения в организации), в масштабах которой изучение феномена лидерства охватывает более чем 60 стран мира. Акцентируется внимание на специфических особенностях лидерства, необходимых для развития агропромышленного комплекса Украины.

Ключевые слова: теории лидерства, будущие специалисты АПК, бионические профессии, ситуативное лидерство, сервант-лидерство.

GENESIS OF LEADERSHIP THEORIES AS REFERENCE POINT OF PERSONNEL TRAINING FOR AGROINDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE

L.V. Shynkaruk

Annotation. The article deals with the analyze of leadership theories in the context of personnel training for the agroindustrial complex of Ukraine. It is reconstructed the genesis of the views of the thinkers of ancient times, the Middle Ages, the Renaissance, Modern and Contemporary periods. Considerable attention is given to situational leadership theories that can be used in personnel training for managerial work in business. It is emphasized the significant achievements of scientists in the framework of the GLOBE Program (Global Leadership and Organization Behavior Effectiveness - Global Leadership and efficiency of behavior in the organization), in the scale of which the study of the phenomenon of leadership spreads in more than 60 countries. The attention is focused on the specifics of leadership necessary for the development of agroindustrial complex of Ukraine.

Keywords: theory of leadership, future personnel of agroindustrial complex, bionic profession, situational leadership, servant-leadership.

УДК 373.5.035.461:37

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНА ЗРІЛІСТЬ» У ПЕДАГОГІЦІ

М. С. ШКОЛЬНА, аспірант кафедри педагогіки,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: mazila060192@ukr.net

Анотація. У статті розглядаються різноманітні підходи щодо визначення сутності поняття «соціальна зрілість» у працях вчених-педагогів. Вивчення педагогічних досліджень з проблеми виховання соціальної зрілості дозволяє стверджувати, що незважаючи на суперечливі погляди з даного питання, усі дослідники одностайні у тому, що це бажаний соціальний тип особистості, який тісно пов'язаний із розвитком суспільства та передбачає наявність знань про суспільство, повагу до цінностей суспільства, дотримання соціальних норм; сформований комплекс базових соціальних якостей особистості.

Ключові слова: соціальна зрілість, соціальне дорослішання, структура соціальної зрілості, соціальні якості.

Актуальність (Introduction). Соціально-економічні та політичні зміни в Україні актуалізують проблему виховання соціальної зрілості молодого покоління.

У низці освітніх документів: Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2017 роки, акцентується увага на пріоритетність виховання соціально зрілої особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Analysis of recent researches and publication). Проблема виховання соціальної зрілості означена в працях учених-педагогів (С. Вершловського, О. Каменєвої, Л. Канішевської, Т. Мальковської, О. Михайлова, А. Мудрика, А. Позднякова, В. Радула, Т. Толстих та інших).

Мета (Purpost) статті – проаналізувати зміст феномена «соціальна зрілість» у працях вчених-педагогів.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація.

Результати (Results). Поняття «зрілість» у науковому розумінні визначається як стан повного розвитку особистості, цілковитої її готовності до чого-небудь. Зрілість (дорослість) – це найбільш довготривалий період онтогенезу, який характеризується тен-

© М.С. Школьна, 2016